

7. НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА

Једнакост

Средњошколски ниво образовања

Владавина већине – праведна владавина? Како можемо решити питање већине/мањине у демократији?

7.1 Већина увек влада – да ли је то у реду?

Пример проблема – модел

7.2 Како можемо помирити интересе већине и мањине?

Састављање статута микро-заједнице

7.3 Нацрт статута

Упоредивање идеја о институционалном систему за решавање проблема
већине/мањине

7.4 Који је добар начин управљања демократском заједницом? Шта је праведно и шта функционише?

Проширење теме: истраживачки задатак

На који начин се проблем већине/мањине јавља у нашој земљи и како се он
решава?

7. НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА Једнакост

Владавина већине – праведна владавина? Како можемо решити питање већине/мањине у демократији?

Увод за наставнике

У демократији одлучује већина, а мањина мора прихватити одлуку. Будући да су одлуке у демократским системима привремене и отворене за промене, мањина може прихватити чињеницу да је надгласана. Међутим, шта се догађа ако мањина постане „трајна мањина“ – ако стално бива надгласана? Критичари такву ситуацију називају „тиранијом већине“.

У овој наставној јединици је нагласак управо на том проблему, једном од кључних питања у демократским државама. Он тражи решење, јер је друштвена кохезија угрожена ако неке друштвене групе имају утисак да се њихови интереси стално занемарују.

Ученици анализирају пример спортског клуба у коме две групе, велика и мала, расправљају о томе како да троше буџет клуба. Проблем је једноставнији него у стварном животу, али суштина проблема је иста. Ученици покушавају да реше проблем писањем статута. Различити приступи су могући, а они се користе и приликом писања устава – давање права на аутономију мањини (савезни или кантонални модел) или успостављање стандарда људског достојанства и међусобног уважавања и људских права који ограничавају утицај одлука већине. Међутим, ниједан систем правила неће гарантовати праведно поступање према мањини и поштовање воље већине. Демократије зависе од културе одговорности и међусобног поштовања, односно од тога како се грађани својом слободном вољом односе једни према другима.

Због тога ученици, помоћу алата које су усвојили, стичу способност да боље разумеју начин решавања проблема већине/мањине у њиховој земљи. Истраживачки задатак се предлаже у виду проширења и примене.

Развијање компетенција: повезаност са другим наставним јединицама у овом приручнику

Шта показује ова табела

Наслов овог приручника, „Учествовати у демократији“, истиче компетенције активних грађана у демократији. Табела у наставку показује потенцијалне синергијске ефекте између наставних јединица у овом приручнику. Она показује које се компетенције развијају у 7. наставној јединици (осенчени ред у табели). Дебље уоквирени стубац табеле односи се на компетенције политичког одлучивања и деловања – стубац је посебно означен због блиске повезаности тих компетенција са учествовањем у демократији. Доњи редови указују на повезаност са другим наставним јединицама у овом приручнику: које компетенције се развијају у овим наставним јединицама, а истовремено помажу ученицима у раду у оквиру 7. наставне јединице?

Како користити ову табелу

Наставници могу на различите начине користити ову табелу као алат за планирање часова ЕДЦ/ХРЕ.

- Табела помаже наставницима који само неколико часова посвећују ЕДЦ/ХРЕ: наставник може изабрати само ову наставну јединицу, а изоставити остале, јер зна да се неке кључне компетенције развијају у одређеној мери и у овој јединици – на пример, преузимање одговорности, анализа проблема, вештина преговарања.
- Ова табела помаже наставницима да искористе синергијске ефекте који ученицима омогућавају увежбавање важних компетенција више пута, у различитим контекстима који су на много начина повезани. У том случају наставник бира и комбинује неколико наставних јединица.

Наставне јединице	Димензије развијања компетенција			Ставови и
	Политичка анализа и просуђивање	Методе и вештине	Учествовање у демократији Политичко одлучивање и деловање	
7 Једнакост	Кључно питање коако довести у равнотежу права већинских и мањинских група у демократији Људска права штите мањине и појединце Савезни и кантонални институционални систем штите права мањина	Анализа и решавање политичких проблема	Излагање и расправљање о идејама и решењима Доношење одлуке	Међусобно уважавање
2 Одговорност				Међусобно уважавање
1 Идентитет			Доношење одлука и дефинисање приоритета	
4 Конфликт	Сукоб интереса			

5 Правила и закон	Институционални оквир у демократији подржава ненасилно решавање спорова.		Утврђивање институционалног оквира за решавање конфликта у друштву.	Уважавање мирног начина решавања
3 Разноликост и плурализам	Плуралистичко друштво се састоји од мањинских група са различитим интересима.		Преговарање.	

7. НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Једнакост – владавина већине - праведна владавина?

Како можемо решити питање већине/мањине у демократији ?

Тема часа	Развијање компетенција/ циљеви учења	Задаци за ученике	Материјали и средства	Метода
1. час Већина увек влада –да ли је то у реду?	Анализа проблема. Проблем „упорне већине“.	Ученици препознају проблем „упорне већине“ и предлажу решења.	Радни материјал за ученике 7.1 (модел случаја), фломастери, флипчарт.	Индивидуални рад, рад у групама, пленарна дискусија.
2. час Како можемо помирити интересе већине и мањине?	Рад у тиму, управљање временом; решавање проблема. Правила, закони и уставни су алати за решавање проблема и бављење узроцима сукоба у друштву. Они пружају основ власти и ауторитету. Међутим, могу послужити и појединим интересима.	Ученици састављају статут ради решавања питања већине/мањине у микро-заједници.	Радни материјал за ученике 7.1-7.3. Флипчарт и фломастери.	Рад у групама.
3. час Нацрт статута	Кратка излагања, упоређивање и оцењивање идеја и размишљања. Институционални систем укључује критеријуме као што су изводљивост, правичност и стабилност.	Ученици истражују критеријуме институционалног система. Дају излагања и упоређују своје идеје.	Радни материјал за ученике 7.4 Табела за презентације ученика (табла или флипчарт). Флипчарт. Листови папира А4. Фломастери. Лепак или лепљива трака.	Презентације у групама, пленарна дискусија.
4. час Који је добар начин управљања демократском заједницом?	Просуђивање: уравнотежити критеријуме. Дијалектика између демократије, правичности и ефикасности.	Ученици оцењују нацрт статута и објашњавају своје мишљење.	Табла или флипчарт.	Презентације, дискусија.
Проширење теме: Истраживачки задатак Проблем већине/мањине у нашој земљи	Рад.	Истраживачки задатак: 1. Примери надгласавања мањина. 2. Заштита мањина у нашем Уставу.	Устав; додатни материјал (штампани медији, статистика, интернет).	Индивидуални рад, рад у групама. Презентације пројекта.

1. час

Већина увек влада?

Пример проблема – модел

Ова табела даје сажет преглед информација које су наставнику потребне за планирање и држање часа.		
Развијање компетенција упућује директно на ЕДЦ/ХРЕ.		
Циљ учења показује шта ученици знају и разумеју.		
Задатак/задачи за ученике , уз методу, чине основни елемент процеса учења.		
Листа материјала је помоћ у припреми часа.		
Предвиђено време наставнику омогућава оквирно планирање времена.		
Развијање компетенција	Анализа проблема.	
Циљ учења	Проблем „упорне већине”: у демократском систему одлучује већина. Од мањине се очекује да прихвати начела и одлуке донете већином гласова. Али шта се догађа ако мањина стално бива надгласана?	
Задачи за ученике	Ученици препознају проблем „упорне већине“ и предлажу решења.	
Материјали и средства	Радни материјал за ученике 7.1: пример проблема - модел (један примерак за сваког ученика), фломастери, флипчарт.	
Метода	Индивидуални рад, рад у групама, пленарна дискусија.	
Предвиђено време	1. Увод: представљање проблема.	15 мин.
	2. Постављање задатка.	20 мин.
	3. Рад у групама.	10 мин.

Напомене

Овај час уводи ученике у проблем између већине и мањине. У измишљеном случају, проблем је представљен на најједноставнији могући начин. Спортски клуб је основан као микро-заједница и састоји се од само две групе – једне велике и једне мале. Проблем који треба решити – како довести у равнотежу права већине и права мањине – то одговара ситуацији у друштву и политичкој заједници.

Опис часа

1. Увод: упознавање са проблемом

Наставник објашњава да час почиње једним примером. Он ученицима дели радни материјал 7.1, а један ученик гласно чита опис тог случаја. На почетку часа, овакав начин излагања више доприноси заједништву у одељењу него ако ученици сами у тишини читају опис.

Наставник поставља питање:

„О каквом проблему се овде ради?”

Тражи од ученика да неколико минута размишљају о том питању и напишу одговор. Овакав задатак ученицима који спорије размишљају (али обично врло темељно), као и онима који су интровертни, даје прилику да и они допринесу расправи.

У пленарном делу, ученици дају свој допринос, ослањајући се на своје белешке. Наставник слуша и подстиче ученике да тачно објасне своје идеје („активно слушање“). Пошто је 10-ак ученика изнело своје идеје, наставник бележи њихове кључне изјаве на табли. Треба очекивати да ће се ученици позвати на основно начело демократије, што иде у прилог већој групи, док се мања група може позвати на начело недискриминације (једнакост). Наставник повезује идеје које ученици износе са овим категоријама, што расправи даје структуру и чини је јаснијом:

Мала заједница: спортски клуб	
Проблем	Предложена решења
Повреда једнаких права. Осећај дискриминације (повреда једнаких права) Трајни победници и губитници („упорна већина“)	Мањински интереси се такође морају поштовати (компромис). Шахисти напуштају клуб (сценаро неуспеха)
Демократија је доведена у питање Већина одлучује – губитници се не слажу	Промена дефиниције већине

Ученици би требало да знају да овакав сукоб тражи неку врсту споразума. Излазак шахиста из клуба штетио би интересу свих чланова. На пример, сваки спорт би се суочио са додатним трошковима. Према томе, вреди уложити напор и пронаћи решење које ће бити у складу и са начелима демократије и са начелима једнакости.

2. Постављање задатка

а. Проблем

Ученици ће вероватно схватити да је овај пример конкретног проблема у ствари модел који показује какви проблеми постоје у друштву, па зато питање већине/мањине има политичку димензију. Проучавајући модел уместо стварности, проблем постаје јаснији, а задатак једноставнији. Резултати овог измишљеног модела могу се, уз помоћ конкретних података, применити – упоредити са стварном ситуацијом. Наставник истиче повезаност између описаног случаја и стварности, јер то објашњава сврху задатка.

Треба водити рачуна о два начела: **праведности и демократији**.

С једне стране, проблем већине/мањине треба решити праведно – мањина неће прихватити чињеницу да је увек надгласана и да се њени интереси и потребе занемарују. Са друге стране, демократија значи да већина с правом инсистира да на себе преузме доношење одлуке. Према томе, ученици морају саставити статут који ће објединити ова два начела.

Наставник ученицима дели радни материјал 7.2 и 7.3 и даје им довољно времена да у себи прочитају радни материјал 7.2. У кратком пленарном кругу, ученици повезују основне приступе назначене у радном материјалу 7.2 са идејама које су написане на табли.

б. Очекивано решење

Ученици морају знати шта се од њих очекује. У малим групама састављају нацрт статута који ће садржати правила за превазилажење сценарија „трајне мањине“ која стално бива надгласана. Могу укључити и правила о доношењу одлука, а можда и правила о расподели средстава. Ученици треба да буду свесни чињенице да је спортски клуб микро-заједница чији статут се може упоредити са уставом једне државе. Наставник и ученици користе радни материјал 7.3

како би, ако је потребно, разјаснили додатна питања у оквиру овог задатка.

в. Поступак

На крају, наставник објашњава техничке елементе задатка. Ученици формирају групе. Ученици који брину о материјалу треба да скупе фломастере и папире са флипчарта, а наставник обавештава оне који су задужени за мерење времена да воде рачуна о томе да групе буду спремне до краја другог часа.

Наставник је преписао листу основних питања из $\text{\textcircled{e}}$ радног материјала 7.3 на флипчарт (види 3. час). Објашњава ученицима да ће се на основу тих основних питања оцењивати и упоређивати идеје ученика.

3. Рад у групама

Ученици формирају групе од четири до шест ученика. Користе преостало време после 1. часа и настављају са другим часом.

Наставник може позвати вође тимова на кратак састанак на крају часа, како би поднели извештаје о напредовању својих група.

2. час

Како можемо помирити интересе већине и мањине?

Састављање статута микро-заједнице

Ова табела даје сажет преглед информација које су наставнику потребне за планирање и држање часа.	
Развијање компетенција упућује директно на ЕДЦ/ХРЕ.	
Циљ учења показује шта ученици знају и разумеју.	
Задатак/задачи за ученике, уз методу, чине основни елемент процеса учења.	
Листа материјала је помоћ у припреми часа.	
Предвиђено време наставнику омогућава оквирно планирање времена.	
Развијање компетенција	Рад у тиму, управљање временом. Решавање проблема.
Циљ учења	Правила, закони и уставни су алати за решавање проблема и узрока конфликта у друштву. Они су и основ власти и ауторитета. Међутим, могу послужити и одређеним интересима.
Задачи за ученике	Ученици састављају статут ради решавања проблема већине/мањине у једној микро-заједници.
Материјали и средства	Флипчарт и фломастери. Радни материјал за ученике 7.1-7.3.
Метода	Рад у групама.
Предвиђено време	40 мин.

Опис часа

Ученици настављају рад у групама.

Наставник прати њихов рад, водећи рачуна о томе које методе и вештине добро користе, а где им је потребна вежба и додатна помоћ. Наставник може тражити и пружити повратне информације о томе како су ученици сарађивали приликом давања извештаја (4. час). Групе треба што више да раде самостално, а наставник ни у ком случају не би смео да интервенише ако ученици „погреше“. Ученици ће научити више ако им се да слобода и одговорност да сами откривају своје грешке, а ако је потребно, одељење ће исправити већину грешака у пленарном делу.

Наставник би такође требало да се суздржи од интервенисања ако група дође до „политички неприхватљивих“ решења, као на пример, пребацивање свих овлашћења за доношење одлука на једну особу („диктаторско решење“). Из тога произилазе занимљиве теме за расправу. Врло често ће ученици доводити у питање неразборито и неприхватљиво расуђивање. Наставник процењује напредак ученика у развијању компетенција и доноси закључке о њиховим потребама у процесу учења.

3. час

Нацрт статута

Упоредивање идеја о институционалном систему за решавање проблема већине / мањине

Ова табела даје сажет преглед информација које су наставнику потребне за планирање и држање часа.	
Развијање компетенција упућује директно на ЕДЦ/ХРЕ.	
Циљ учења показује шта ученици знају и разумеју.	
Задатак/задачи за ученике, уз методу, чине основни елемент процеса учења.	
Листа материјала је помоћ у припреми часа.	
Предвиђено време наставнику омогућава оквирно планирање времена.	
Развијање компетенција	Кратка излагања, упоређивање и оцењивање идеја и закључака.
Циљ учења	Институционални систем подразумева критеријуме као што су изводљивост, правичност и стабилност.
Задачи за ученике	Ученици истражују критеријуме институционалног система. Дају презентације и упоређују идеје.
Материјали и средства	Радни материјал за ученике 7.4 Табела за ученичке презентације (табла или флипчарт). Пет листова папира формата А4 и фломастери за сваку групу; лепак или лепљива трака.
Метода	Презентације у групама, пленарна дискусија.
Предвиђено време	1. Презентације: састављање нацрта статута за спортски клуб. 30 мин.
	2. Поређење нацрта статута. 10 мин.

Напомене

На овом часу, највећи део времена за презентације припада ученицима. Групе имају могућност да изнесу своје ставове (учествовање) под условом да су припремиле своја излагања, а говорници се морају придржавати расположивог времена (ефикасност). Учествовање зависи од ефикасности. Ефикасан рад је предуслов за учешће у демократији. Због тога је у ЕДЦ/ХРЕ важно увежбавање методичких вештина.

Опис часа

1. Ученичке презентације

Наставник саопштава план рада: говорници група дају своје презентације и позивају се на основна питања из радног материјала 7.3. Ова питања се поново појављују у табели. Она се односе на критеријуме институционалног система – изводљивост, правичност, стабилност.

Наставник црта табелу на три листа папира са флипчарта или на таблу. Да би скратио време писања, наставник додаје листове папира формата А4 табели показујући кључна питања. То је

уједно приказ методе излагања коју ученици треба да користе.

Кључна питања	Група 1	Група 2	Група 3	Група 4	Поређење
Расподела средстава: како?					
Ко одлучује о расподели?					
Аутономија група?					
Недискриминација?					
...					

Свака група има највише шест минута за презентацију. Групе наизменично представљају своје резултате. Наставник води тај део часа. Ученици не би требало да почну дискусију пре него што су чули све презентације, али ученици који излажу би требало да објасне разлоге сугестија своје групе.

Наставник подстиче ученике који излажу да буду лицем окренути према одељењу и да, док говоре, не гледају искључиво у наставника.

Други члан тима је одговоран за бележење информација. Тај ученик записује кратке белешке на за то предвиђеном делу табле или, још боље, на флипчарту (могућа је и употреба пројектора). Ученици воде белешке на радним материјалима који су им подељени. Те белешке служе као материјал за дискусију у следећој лекцији.

Наставник подстиче ученике да објасне разлоге сугестија својих група.

2. Упоредивање нацрта статута

Ученици упоређују моделе пре него што их оцене. Док су групна излагања била организована вертикално, у колонама, као одговори на основна питања, ученици сада мењају угао посматрања и читају табелу хоризонтално, ред по ред, упоређујући одговоре група на конкретна питања. Наставник, који руководи овом фазом часа, у последњој колони бележи ученичка запажања.

Ученици воде сопствене белешке на радном материјалу 7.4.

3. Домаћи задатак – припремање материјала за дискусију

Наставник објашњава ученицима да следећи час треба они да започну. Који нацрт статута је по њиховом мишљењу најверљивији – и из којих разлога?

Радни материјал за ученике 7.4 нуди кључна питања за оцењивање статута, а ученицима уједно даје и упутства о томе како да их користе и објашњава њихову сврху у ЕДЦ/ХРЕ.

4. час

Који је добар начин управљања демократском заједницом? Шта је праведно и шта функционише?

Ова табела даје сажет преглед информација које су наставнику потребне за планирање и држање часа.	
Развијање компетенција упућује директно на ЕДЦ/ХРЕ.	
Циљ учења показује шта ученици знају и разумеју.	
Задатак/задаци за ученике , уз методу , чине основни елемент процеса учења.	
Листа материјала је помоћ у припреми часа.	
Предвиђено време наставнику омогућава оквирно планирање времена.	
Развијање компетенција	Просуђивање: довести критеријуме у равнотежу
Циљ учења	Дијалектика између демократије, правичности и ефикасности.
Задаци за ученике	Ученици оцењују нацрт статута и објашњавају своје закључке.
Материјали и средства	Табла или флипчарт.
Метода	Презентације, дискусија.
Предвиђено време	1. Ученици размењују и представљају своје резултате. 20 мин.
	2. Дискусија. 10 мин.
	3. Закључак. 10 мин.

Напомене

Ученици међусобно размењују резултате и састављају заједничку изјаву („систем грудве снега“). Овакав приступ укључује све ученике, па тако избегавамо ситуацију у којој чујемо само неколицину, док је већина занемарена.

Опис часа

1. Ученици размењују и представљају своје резултате

Наставник прво тражи да ученици гласају за одређени статут (или ниједан) дизањем руку. Потом ученици који имају исто мишљење формирају групе од четири или пет чланова. Размењују резултате и састављају изјаву. Потом групе дају кратка објашњења о разлозима свог избора (види ✎ радни материјал за ученике 7.4).

2. Дискусија

Пошто су ученици гласали за различите статуте, они имају различите ставове о начину оцењивања модела својих група. У дискусији, критички се осврћу на избор других група.

Наставних руководи дискусијом. На крају дискусије, ученици још једном гласају. Да ли је нека група успела да убеди неку другу групу? Да ли већина ученика гласа за одређени статут?

3. Закључак

Наставник најављује циљ закључне фазе: ученици се осврћу на свој процес размишљања и његове резултате из другачије перспективе како би постали свесни његове важности.

Наставник поставља једно питање: на који начин овај пример малог спортског клуба подсећа на политику?

Ученици међусобно и са наставником размењују своја мишљења. Наставник слуша и наглашава идеје које су међусобно усклађене или супротстављене.

Наставник даје сажет преглед дискусије и додаје следеће:

У политици, дискусије о овако сложеним питањима нису академске, већ практичне. Свака заједница мора направити избор – потребан јој је статут као конституционални оквир. Према томе, после разматрања различитих мишљења и алтернатива са свим њиховим предностима и манама, треба донети одлуку – у идеалној ситуацији једногласну или одлуку што бројније већине. У политици, расправа о таквом питању одговара поступку доношења закона или чак изгласавања устава.

Додатак: истраживачки задатак

У овој наставној јединици ученици су усвојили модел за анализирање важног дела њиховог уставног и законског система, одговарајући на питање и о начину њиховог конституисања и спровођења у пракси. Они спроводе истраживање о следећим питањима:

1. Који су примери проблема већине/мањине у нашем друштву?
2. Проучавање конкретног проблема: на који начин наш Устав и закони решавају то конкретно питање?
3. Какав је наш став о његовом решењу?